

VERDENSARV I NORGE

Bergkunsten i Alta

Unesco er FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (United Nation's Educational, Scientific and Cultural Organization). Unescos mål er å bidra til fred og trygghet gjennom internasjonalt samarbeid på disse områdene. Organisasjonen ble opprettet i 1945, og Norge ble medlem i 1946.

UNESCOs konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv

Konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv ble vedtatt i 1972, etter at kulturminner og naturområder i økende grad hadde blitt utsatt for press i form av krig, naturkatastrofer, forurensing, turisme, eller ganske enkelt forfall. 194 land har ratifisert verdensarvkonvensjonen, som gjør den til verdens mest utbredte miljøkonvensjon. Konvensjonen oppfordrer alle land til å fremme vern av all kultur- og naturarv.

Konvensjonens fremste mål er å identifisere kultur- og naturarv som har fremstående universell verdi. Behovet for et felles løft, både menneskelig og økonomisk, ble synlig gjennom den internasjonale redningsaksjonen av kulturminner i Egypt og Nubia, da Aswan-dammen skulle bygges tidlig på 1960-tallet. Seksti land deltok, deriblant Norge.

Kultur- og naturarven kan omfatte monumenter, bygninger – enkeltvis eller i grupper, kulturlandskap, eller naturområder. Den kan være naturskapt, eller skapt av mennesker og natur i fellesskap. Den kan være et byggverk som representerer et viktig historisk utviklingstrinn, eller et naturfenomen av eksepsjonell eller vitenskapelig betydning.

Norge ratifiserte konvensjonen 12. mai 1977, og har åtte steder på Verdensarvlisten. Status som verdensarv gir ingen form for nytt vern, men er det høyeste internasjonale kvalitetsstempel et område kan få. Dette innebærer et ansvar for å sikre verdensarvstedene for ettertiden.

Norge i Verdensarvkomiteen

Verdensarvkomiteen består til enhver tid av 21 nasjoner. Komiteens hovedmandat er å implementere Verdensarvkonvensjonen. Komiteen vedtar hvilke steder som skal stå på verdensarvlisten, men viktigst er at den evaluerer tilstanden og forvaltningen av stedene som står på listen, og iverksetter ulike tiltak for å sikre verdensarven.

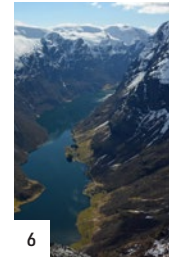
Norge har vært medlem av verdensarvkomiteen ved tre anledninger, fra 1983–1989, 2003–2007 og 2017–2021.

Som statspart til verdensarvkonvensjonen og som medlem i komiteen, har Norge prioritert å styrke vernet av eksisterende verdensarvområder, og samtidig bidra til en mer representativ verdensarvliste. Etter mer enn 40 år er blant annet utviklingslandene fremdeles underrepresenterte på listen.

Det er viktig å styrke kunnskap gjennom involvering av lokalsamfunn, og å fremheve gode eksempler på forvaltning av stedene på listen ved hjelp av programmet World Heritage Leadership. Norge vektlegger at utvalget på listen gjøres ut fra faglige vurderinger fremfor politiske interesser.

Norge arbeider også for å styrke verdensarvkonvensjonens kredibilitet ved å bidra til bedre verktøy og retningslinjer for nominering, vern og forvaltning, overvåkning og evaluering av verdensarven. En mer helhetlig tilnærming og forvaltning av den globale natur- og kulturarven, er også et viktig mål for Norge.

Norges verdensarvsteder

Historie

Bergkunsten i Alta er den største kjente samling av bergbilder i Nord-Europa laget av jeger-fangstfolk. Bergkunsten i Alta består av hellemerer og helleristninger fordelt på fem ulike områder i bunnen av Altafjorden. Til sammen er det kjent ca 6000 figurer som ble laget for 7000 til 2000 år siden. Helleristninger utgjør hovedmengden av bergkunst i Alta, og de første feltene ble oppdaget i 1973.

En helleristning er en figur som er hogd, slipt eller risset inn på en stein eller bergflate. Ofte er de lagd etter virkelige modeller, som dyr, gjenstander eller mennesker. Noen ganger kan de være lette å kjenne igjen, andre ganger kan det være vanskelig eller umulig å forstå hva de skal forestille. Helleristningene har to betydninger: For det første avbilder de en konkret situasjon, for det

Hjerneluft. Foto:
Eva Walderhaug,
Riksantikvaren

andre har de en symbolsk betydning og kan signalisere gruppetilhørighet, religiøse trosforestillinger, ritualer, sjamanisme, ideologi eller makt.

VARIERTE BILDER

Det som gjør helleristningene i Alta så spesielle, er det at de er så varierte og inneholder så mange ulike figurer. Bergkunsten i Alta ble lagd av folk som levde av jakt, fangst og fiske. Dette gjenspeiles i motivene, som viser jakt på rein, elg og bjørn, kveitefiske og fangst av hval og sel. Hovedvekten er lagt på de store byttedyrene til lands og vanns, men det er også en del mindre arter og sjøfugl.

Noe av det mest karakteristiske for bergkunsten i Alta er den store mengden mennesker som avbildes i

↑ **Hjemmeluft.** Foto:
Eva Walderhaug,
Riksantikvaren

← **Hjemmeluft.** Foto:
Eva Walderhaug,
Riksantikvaren

ulike sammenhenger, gjenstander som fiskegarn, jakt- og fangstredskaper, ski og truger, båter, bjørnehi og bjørnespor. Mange av figurene er av høy kunstnerisk kvalitet og er veldig godt bevart. De fleste av figurene er ganske små – mellom 20 og 40 cm høye. Noen av dem er ganske naturalistiske, andre mer geometriske og stiliserte.

Den store samlingen av helleristninger kan tyde på at det fantes flere store, rituelt viktige områder ved bunnen av Altafjorden. Trolig var Alta møtested for folk fra både kystområdene og innlandet. Folk samlet seg her for å delta i ritualer og seremonier, for å utveksle kunnskaper og erfaringer og for å avgjøre saker som var viktige for fellesskapet, for enkeltmenneskene og for forholdet mellom de ulike stammene.

Ristningene ble hogd inn i fjellet med hammer og meisel. Hammeren var lagd av stein eller horn; meiselen av en hard bergart. Figurene ble lagd på svabergene i strandsonen. Etter hvert som landet hevet seg i forhold til havet, ble de nye figurene hogd inn på de svabergene som

➤ Til sammen er det kjent ca 6000 figurer som ble laget for 7000 til 2000 år siden. Helleristninger utgjør hovedmengden av bergkunst i Alta, og de første feltene ble oppdaget i 1973.

- ↑ Hjemmeluft. Foto:Karin Tansem, Verdensarvsenter for bergkunst - Alta museum
- ↗ Kåfjord. Foto: Eva Walderhaug, Riksantikvaren
- Hjemmeluft. Foto:Karin Tansem, Verdensarvsenter for bergkunst - Alta museum
- → Hjemmeluft. Foto:Karin Tansem, Verdensarvsenter for bergkunst - Alta museum

↑ **Hjemmeluft.** Karin Tansem, Verdensarvsenter for bergkunst – Alta museum

↑ ↑ **Hjemmeluft.** Foto: Arve Kjerseim, Riksantikvaren

↑ **Kåfjord.** Karin Tansem, Verdensarvsenter for bergkunst – Alta museum

dukket opp fra havet. De delene av svabergene hvor de gamle figurene var hogd inn, ble da liggende høyere, og ble ikke lenger brukt til å hogge inn nye figurer på. Helleristningenes beliggenhet har trolig vært viktig for kommunikasjonen med åndenes verden. I strandsonen møtes vann, jord og himmel. Kan det bety at helleristningene i strandsonen symboliserer at kommunikasjonen mellom åndene og gudene i de tre verdenene foregikk der hvor de tre sonene faktisk møttes, både fysisk og åndelig? Var det der menneskene kunne kommunisere med åndene?

BERGKUNST

Bergkunst er fellesbetegnelsen på forhistoriske bilder som er risset, hogd, slipt inn eller malt på fjell. De er uttrykk for tidligere tiders oppfatning av verden og menneskenes plass i den.

Allerede for 30-40 000 år siden ble det lagd bergbilder, blant annet i Australia og Frankrike. Bergbildene i Norge er opptil 9000 år gamle og finnes som helleristninger på bergflater og løse steiner, eller som malerier i huler og hellere.

Helleristninger er en av bergkunsttypene, og de blir igjen delt inn i ulike typer. I dag er det vanlig å dele dem inn i forhold til erverv: veideristninger, som har med jakt og fangst å gjøre, og jordbruksristninger, med tilknytning til husdyrhold og åkerdyrking.

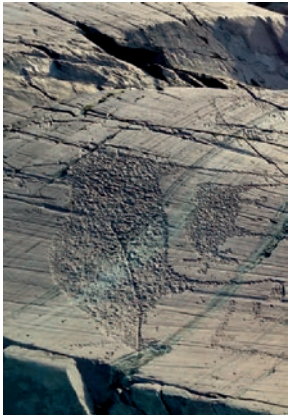
VEIDERISTNINGER

Veideristningene blir datert til steinalderen. Veideristninger finner vi hovedsakelig på Vestlandet, i Midt-Norge og i Nord-Norge. Bildene framstiller blant annet rein, elg, bjørn, fisk og båter og er ofte satt sammen i scener og komposisjoner. Motivene gir assosiasjoner til samfunn med en økonomi og en livsform som besto av jakt, fangst, sanking og fiske.

MOTIVENE

I årtier har forskere og andre forsøkt å finne ut hvorfor bergbildene ble lagd, og hvem som lagde dem. I dag blir bergkunsten tolket som en del av en komplisert trosverden, og blir studert i forhold til økonomiske, sosiale, politiske og territoriale betingelser. Motivene på bildene blir satt i

- ↑↑ **Kåfjord.** Foto: Eva Walderhaug, Riksantikvaren
- ↑ **Hjemmeluft.** Foto: Eva Walderhaug, Riksantikvaren
- **Hjemmeluft.** Foto: Arve Kjerseim, Riksantikvaren

sammenheng med landskapet, omgivelsene, topografien og med fjellets egenartete utseende. Bildene blir tolket som menneskenes oppfatning av universets innretning, og som en måte å skape orden i tilværelsen på.

Samfunnsforholdene og menneskenes oppfatning av verden har endret seg. Det gjelder trolig også meningsinnholdet i bergbildene, som er blitt til over lang tid. Mange av motivene kan vi finne igjen i ulike kulturer, uten at de har betydd det samme overalt.

TILGJENGELIGHET

Bergkunsten er en kulturskatt, som flest mulig burde få anledning til å oppleve. Derfor er noen av lokalitetene tilrettelagt for besøkende. På grunn av at bergkunsten er veldig sårbar, kan man imidlertid ikke skilte alle eller legge dem til rette for besøkende.

På de feltene som er lagt til rette for besøkende, er enkelte av helleristningene malt opp, for at de skal være lettere å se. Det er bygd gangveier og plattformer, som sparer kunsten for tråkk og slitasje, samtidig som de gjør det lettere for folk å komme til og se kunsten.

Vi ser iblant helleristningene malt med rød farge. Denne malingen er blitt påført i vår tid, for at det skal være lettere å se dem. Umalte ristninger viser bedre hvordan de opprinnelig så ut. I dag blir bergkunst sjelden malt opp.

Malingen kan skade fjellet og føre til raskere forvitring. Dessuten kan den virke inn på mulighetene for framtidige vitenskapelige datering.

Lysforholdene har stor betydning for hvordan umalte helleristninger framtrer. Den lave kveldssola får ristningene til å «stige opp av» fjellet.

Som alle forhistoriske kulturminner i Norge, er også helleristningene i Alta fredet.

Foto cover: Hjemmeluft. Foto: Karin Tansem,
Verdensarvsenter for bergkunst – Alta museum

Riksantikvaren 2021 • Design: Fete Typer • Trykk: 07 Media 06/21

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturmiljøpolitikken.

De forente nasjoners
organisasjon for utdanning
vitenskap og kultur

Verdensarv
i Norge

Verdensarvlisten ble etablert i 1972 av UNESCO. Listen har som mål å verne om verdens uerstattelige kultur- og naturarv. Status som verdensarv er det høyeste internasjonale kvalitetsstempel et område kan få.